

Mersa — Mjersa) za šentlenardsko. Prvi se je zval banka ali miza landarska, drugi banka ali miza merska. Dotična velika dekana ali šindika sta predsedovala velikima sosednjima. Za sodnijske stvari pa so hišni gospodarji volili vsako leto 12 sodnikov za vsako mizo. Ti so sodili vse, male in velike reči; celó morilci so prišli pred njihovo sodišče. Obsojenci, ki bi bili hoteli poziv napraviti (*appellare*), bi se bili morali obrniti iz svoje deželice in sicer na čedadsko sodišče; a Slovenci niso hoteli vedeti za tujce, ampak, hočeš nočeš, prizivali so od jedne mize do druge.

Zastopniki obeh glavnih dekanij so se shajali za skupne stvari k skupnim sejam jedenkrat ali po potrebi še večkrat na leto, ravno pri omenjeni cerkvi sv. Kvirina.

Taka je bila organizacija beneške Slovenije, dokler ni prišla pod avstrijsko vlado.

Ta pa je odpravila vse to in osnovala sedanje občine in občinske svete. A ljudstvo se spominja še sedaj nekdanjih sosednji, in še sedaj jih ima tu in tam v navadi, kadar se gre za kako posebno vaško vprašanje.

Pri Sv. Kvirinu torej je bil gotovo prvi slovenski parlament, si parva licet componere magnis! Koliko spominov od tega zbora, koliko zanimivih sej, umno razsojenih pravnih ukrepov! Koliko navdušenja za staro pravdo, koliko ponosa! Gotovo boljšega uspeha, večjega blagostanja, več prave modrosti nego v sedanjem razsvetljenem veku. In vse je propalo, vse je minulo, kakor mine val za valom mimo tekoče Nadiže! Celó stare častite lipe in slavnoznano kamenito mizo je silni nalive časa preplaval in odnesel!

In vendar — narod je ostal; nesreče so ga upognile, a niso ga uničile, in upajmo, da ga tudi ne bodo. (Dalje.)

Iz časa bivanja Francozov v Beli Krajini.

(Spisal Ivan Zupanec.)

Pred menoj leži kopica listin, tičočih se bivanja Francozov v črnomaljskem okraju. Te listine sem dobil v neki prodajalnici v Gradcu, kamor so prišle iz ondotnega gradu. Zanimale so me nekatere in zato priobčujem najzanimivejše; morda bodo zanimale tudi bralce.

I.

Začnimo z listino: „Ausweis über die Verpflegung der k. franz. Truppen, welche bei der Expedition wider die Pöllander Tumultuanten durch Gradatz passirt sind.“ („Izkaz o preskrbljevanju cesarskih francoskih čet, ki so šle skozi Gradec pri ekspediciji proti poljanskim nemirnežem.“) Ta izkaz je narejen za moštvo in častništvo posebej, namreč: „Ausweis. Uiber jene Verpflegs-Artikel welche die Hft. Gradatz für die hier durchpassirenden k: k: französischen Truppen auf Befehl des

Hrn Commandanten und Offrs aus Eigenem verabreichen musste“ in: „Ausweis. Uiber die Verpflegung der Hrn Comandanten und Offrs bei dem Durchmarsch durch Gradatz respec. bei der Expedition wider die Pöllander — Tumultuanten.“

Predno pregledamo to listino natančneje, izpregovorimo nekaj besed o nemirih, radi katerih se je godilo to premikanje vojakov.

Po noči od 8. do 9. vinotoka l. 1809. so napadli v Metliki in v Kočevju maloštevilne francoske vojake ter nekatere pomorili. Zavrelo je po vsem Prikolpju, a najhujši upor je bil v Poljanah in v Kostelu. Poljanci so umorili vsakega Francoza, ki jim je prišel v roke. Še sedaj se pripoveduje, da niso hoteli prizanesti mlademu vojaku, ki jih je prosil na kolenih usmiljenja in jim kazal škapulir na prsih v znamenje, da je veren katoličan. Le toliko so izprosile ženske, da ga niso

ubili, temveč vrgli so ga v Kolpo. Ko se je pa rešil na breg, potolkel ga je vendar nekdo s kolom.

10. vinotoka je došlo poročilo o uporih v Ljubljano, kjer se je takoj ukrenilo potrebno, da se uduši.

Vas Gradec je z gradom ob cesti nekako na sredi med Črnomljem in Metliko. Od tod vodi tudi cesta čez Gorjance v Novo mesto in čez Črmošnice v Ljubljano. Ni torej čuda, da je bilo te nemirne dni vedno polno vojakov v Gradcu, kjer so se krepčali prav izdatno.

12. vinotoka 1. 1809 predpoldne je prišla iz Črnomlja prej v Novem mestu bivajoča kompanija in se nastanila v gradu; na povelje kapitanovo (... auf Befehl des Hrn Capitain ...) se je dalo za 100 mož mesa brez privage 100 funtov à 17 kr., čez 75 funtov kruha à 12 kr. in 100 butiljk (Buttiellen) vina à 12 kr. Ta kompanija je imela štiri častnike, ki so dobili obed vreden 9 gld. (... für die Person gering gerechnet à 2 fl: 15 kr.)

Istega dné zvečer je došel iz Ljubljane v Gradec bataljon, kateremu se je na povelje obristlajtenantovo izročilo (... auf Befehl des Hrn Obristlieutenant) 473 funtov mesa brez privage in novo pečenega pšeničnega kruha 210 funtov (... bishin schon neu gebachenes Waizenbrod ...) in 494 steklenic vina. Ta batalijon je imel 23 častnikov in jednega duhovnika, katerih krepčila so se zaračunala 54 gld. Za častniške konje se je dalo štiri mernike ovsa (12 gld.) in za 8 gld. sena.

13. vinotoka popoldne je prišlo 55 konjnikov (Kavallerie) in 60 pešcev (Infanterie) oziroma spremstvo gospoda generala Zuchyja (... respec. Begleitung des Hrn General Zuchy). Dalo se je 60 porcij sena à 10 funtov po 30 kr., 68 porcij ovsa po 45 kr., 29 hlebov pšeničnega kruha à 3 funte in vsakemu možu 1 mero (2 Boutilien oder 1 Maas) vina po 24 kr. Južina za pet častnikov je bila vredna 11 gld. 15 kr.

13. vinotoka zvečer se je izdalo za četo 120 mož 30 hlebov pšeničnega kruha (90 f.) in 75 mer vina.

Pozno ponoči tega dné (Nachtspäth) je došla zopet četa 56 mož, ki je dobila le (blos) 37 mer vina.

Večerja dveh častnikov zadnjih dveh čet je veljala 4 gld. 30 kr. in pol mernika ovsa za dva konja 1 gld. 30 kr.

18. vinotoka 1. 1809. je šla skozi Gradec iz Metlike četa 13 mož z enim častnikom, ki je bila na ogledovanju (Recognition). Moštvo je dobilo 13 mer vina in 13 porcij à 1½ funta kruha; obed častnikov je zaračunjen po navadi. Vojakom, ki so bili čez noč v vasi ali v gradu, dalo se je 71 sveč à 6 kr. (kar je pa prečrtano).

„Nadalje — pravi izkaz — se je oskrbovalo, varovalo in poslalo v Metliko več posameznih vojakov, ki so šli tukaj skozi in pribežali v grad, ko so se začeli kmetski nemiri; za te se ne računa nič.“

Pripoveduje se, da so kmetje pobili nekatere Francoze v lozi med Vraničami in Črnomljem ter pri Primostku (med Podzemljem in Metliko).

Komisar Leskowitz pravi nadalje, da more imenovati le ta-le imena: eksclencija gospod general pl. Zuchy, obristlajtenant Boretti, kapitan Buttara in Tardieu, imena drugih mu niso prišla do ušes. (Die Kommandanten und Hrn Offrs dieser Durchzüge allhier kann der Unterzeichnete keinen andern als Se. Excellenz den H. Generalen v. Zuchy, Obristlieut. Boretti, Capitain v. Buttara und v. Tardieu anführen; die übrigen Namen sind ihm nicht zum Gehör gekommen: überhaupt alle jene die auch in Tscherneml waren.)

Naposled zatrjuje komisar, da cene niso previsoke in da se je zaračunalo le toliko, kolikor se je dalo v resnici — da! dalo se je še več (es wurde noch mehr gegeben; das ist Fourirschitzen, Bediente &c: welches gar nicht gerechnet wird.)

Gradatz am 9. 9 ber 809.

Anmerkung. Da diese 2 Ausweise schon an das Löbl: k: k: Kreisamt unter obigem Dato nebst dem obangezogenen Original Zeugnisse eingereicht wurden, so hat man dermal

diesen Ausweis von Wort zu Wort so wie damals verfasst.

Hft. Gradatz am 22. Febr. 810.

V Poljane došli Francozi so v maščevanje zažgali grad in vas Predgrad; ista usoda je zadela tudi uporni Kostel. Ljudstvo pripoveduje, da so našli Francozi pod streho v poljanskem gradu več oprav umorjenih vojakov.

II.

Kako so se vedli ti vojaki, razvidimo približno iz listine. „Ausweis der in dem Dorfe Gradatz am 12. 8. ^{ber} 809. Nachts von dem über die Nacht einquartierten k: k: französischen Laibacher Battaillon respve: Soldaten entwendeten Sachen, deren Schätzungswerth mit Anerbietung des Schätzungseides angegeben worden.“ (Izkaz, v vasi Gradec, 12. vinotoka 1809., po čez noč nastanjenem c. kr. francoskem ljubljanskem bataljonu oziroma vojakih vzetih rečij, katerih cenilna cena se je naznanila s ponudbo prisege.)

Vojaki so kradli kakor srake; kar jim je prišlo pod roke, je bilo dobro!

Jerneju Marentiču so vzeli: 32 mer vina, 2 janca, 1 koštruna, 4 barilce (Bütterich), za 7 f. kruha, 31 kokošij in kopunov, 3 telovnike (Westien), 1 svilen zavratni robec, 2 robca za na glavo, 1 krilo (Kittel), 20 funt. mesa, za 18 gld. podplatov (Pfundsohlen) in usnja ter gotovega denarja 52 gld.; skupaj se mu je pokradlo za 162 gld. 8 kr.

Antonu Gregoriču so pokradli: v gotovini 5 gld., 1 nov ženski kožuh (ein ganz neuer Weiberpelz), podplatov (Sohlenleder) za 7 gld., 1 telovnik (Leibel), 2 krili (Kittel) in 2 robca za na glavo; skupna vrednost 36 gld.

Ivanu Marentiču: 1 jagnje (Lampel), 2 bankovca po 5 gld. in za 2 gld. 16 kr. turščične moke.

Antonu Novaku: 6 robcev za na glavo, 6 rutic, 1 $\frac{1}{2}$ mero kapusovega semena (!) (Krautsammen), 1 krilo, 2 srajci, 2 sekiri, 6 kokošij, $\frac{1}{2}$ mere masla in $\frac{1}{2}$ mernika fižola: vkupno za 51 gld. 24 kr.

Martinu Novaku: $\frac{1}{2}$ mernika pšenične moke, $\frac{1}{4}$ mere masla, 1 nož: skupaj 4 gld. 11 kr.

Marku Jurajevčiču: 4 mere pšenične moke, 1 srajco, 1 rutico, 3 britve: skupaj za 6 gld. 7 kr.

Martinu Galovcu: 1 panj medu, 3 $\frac{1}{2}$ funta loja, 1 glavni robec, 1 srajco, 1 hlače, 2 plateni otroški oblačilci in 5 kokošij: skupaj za 23 gld. 35 kr.

Antonu Malešiču: v gotovini 4 gld. 30 kr., 3 kopune in 2 kokoši: skupaj za 8 gld. 30 kr.

Mari Beličič: 3 gld. 34 kr. denarja in 3 robce za na glavo, vredne 6 gld.

Jurju Kovačiču: 10 kokošij à 34 kr., 6 robcev za na glavo, 1 ruto, 1 britev in ogledalo, $\frac{1}{2}$ funta masla, za 1 gld. 28 kr. belega kruha, 14 jajec, dvoje vilic in 1 ščet: skupaj za 21 gld. 49 kr.

Gostilničarju Matiju Pašiču je bilo vzeto največ, namreč za 191 gld. 3 kr. in sicer: denarja za 74 gld., 7 veder 75 mer vina (mera po 24 kr. znaša 62 gld.), za 11 gld. pšen. kruha, dvoje škorenj, 3 rute za na glavo, 2 ženski srajci, 2 nova prepasnika (Fürtücher), 2 zavratni ruti in pas z nožem vred (Gürtl sammt Taschenmesser).

V neki drugi listini beremo v opombi, da je Pašič našel prej imenovanih 74 gld. (... der Mathia Paschitsch von Gradatz 74 fl. als entwendeten Geldes angeführt, aber nachträglich versichert hat, das er dieses Geld gefunden habe ...)

Grajščini je zmanjkalo srebrnega svetilnika s 14 $\frac{1}{2}$ lota, lot čistega srebra po 3 gld. 30 kr.; vojaki so 13 rac (26 gld.) spekli in skuhali, tedaj vzeli (... folglich genommen). Pogrešalo se je tudi dvoje škorenj in 1 robec.

13. vinotoka zvečer je najel sergeant zadnje čete konja do Črnomlja, že bolj prileten mož (... der etwas ältliche ...) ni hotel dati živali nazaj, ampak je spremljajočega sela sunil s kopitom puške (... sondern stieß ihn mit dem Gewehrkolben fort). — Spodaj je opazka: 17: 8. Aug das Pferd 0 Bojanze zlt. in gorenje prečrtano.

Skupaj so vzeli vojaki to noč v Gradcu: 4 vedre 27 mer vina (74 gld. 48 kr.), različnih jedil in drugih rečij za 312 gld. 14 kr., v gotovini 148 gld. 54 kr., 19 $\frac{1}{2}$ hlebov à 3 funte kruha (19 gld. 28 kr.), 70 komadov kopunov, kokošij in rac, 20 funtov mesa à 12 kr.

Hft. Gradatz, am 14. 8^{ber} 809.

Leskowitz.

Dieses wurde unterm 31 X^{ber} 809 dem löbl. k:k: Kreisamte ausgewiesen, und dermal wieder so wie damals verfasst.

Hft. Gradatz am 22. Febr. 810.

III.

Dva dopisa podzemeljskega župnika Ivana Kureta okrajni gosposčini v Gradcu: zastran oddaje starega vina, (katerega nima) žita in drv.

An das Löbl. Bezirgs-Comissariat

Gradatz.

Endesgefertigter berichtet dem Löbl. Bezirgs-Comissariat, dass bei der Pfarrgült Podsemel kein alter Wein vorhanden sey. Es beliebe daher das Löbl. Bezirgs-Comissariat einen neuen Wein anzunehmen oder die Suprepartition auf diejenigen Herrschaften anzuschlagen, welche den alten Wein in Vorrath haben.

Pfarrgült Podsemel den 11ten X^{ber} 809

Johann Kurre
Pfarrer.

An
die Löbl. Bezirks Herrschaft

Gradatz

Obschon die Pfarrgült Podsemel nicht einsehen kann weder begreifen, wie, und nach was für einem Mass-Stabe derselben 5 Mezen Weizen, 2 $\frac{1}{2}$ Mezen Korn und 5 Fuhren

Holz anrepartirt werden könnten [: welches in Kürze an die höhere Behörde anzuzeigen gezwungen wird :] so erinnert doch hiemit, die Löbl. Bezirks Herrschaft wolle den 7ten d: M: nach Mittag die Vorspan, und einen beedeten zur Abmessung des Kornes früher anweisen.

Pfarrgült Podsemel den 6ten Jänner 1810.

Joh. Kurre
Pf.

IV.

Dopis, s katerim se ukazuje, da se mora rabiti mesto „V imenu Njegovega Veličanstva Cesarja Avstrijanskega“ uvod „V imenu Nj. Veličanstva cesarja Francozov, kralja Italije, variha Renske zveze i.t.d.“

6797.

An sämtliche dieskreisige W: B:

In Folge Eröffnung Sr Exellenz des Herrn Genl. Intendanten von 22ten und 20 l: M: Z: 463. haben alle Ortsgerichte, und öffentliche Personen, und Beamten die zur Ausstellung öffentlicher Urkunden von was einer für Art berechtigt sind, statt des bis nun üblichen Eingangs — Im Nahmen Sr Majestät des Kaisers von Oestreich Sich künftighin des Ausdrucks — In Nahmen Sr Majestät des Keisers der Franzosen, Königs von Italien, Beschützer des Reinischen Bundes etc. zu bedienen. Sämtliche B: Koate haben daher ungesäumt alle Ortsgerichte davon zu verständigen.

Kreisamt Neustädtl am 27 X^{ber} 1809.

Vessel m. p.

Dopis je došel 28. ist. m. v Gradec, popoldan tega dne ob 1 uri je bil v Podzemlju, kar je potrdil s podpisom župnik Kure; ob štirih je bil že v Podbrežju, kar je potrdil Urbančič in ob devetih družega dopoldne se je pa podpisal župnik Veselič (Vesselitsch) na Vinici.